

การสำรวจรูปแบบการเลี้ยงและการจัดการฟาร์มโคเนื้อในอำเภอดอนนาค จังหวัดสระแก้ว A Survey of the Rearing Pattern and Farm Management of Beef Cattle in Wattana Nakhon District, Sa Kaeo Province

ขวัญใจ หรุพิทักษ์, สุกิจ พรหมมากุล, สุปรีณา ศรีไสคำ*

Quanjai Rupitak, Sukit Prommakul, Supreena Srisaikhram

สาขาวัตกรรมการเกษตร คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว 27160
Agricultural Innovation, Faculty of Agricultural Technology, Burapha University, Sa Kaeo Campus,
Sa Kaeo 27160 Thailand

*Corresponding author E-mail: supreena.sr@buu.ac.th

(Received: February 3 2022; Revised: May 27 2022; Accepted: June 7 2022)

บทคัดย่อ

การศึกษานี้เพื่อสำรวจรูปแบบการเลี้ยงและการจัดการฟาร์มโคเนื้อในอำเภอดอนนาค จังหวัดสระแก้ว ในภาคตะวันออกของประเทศไทย กลุ่มตัวอย่าง คือ ฟาร์มโคเนื้อ จำนวน 31 ฟาร์ม เก็บข้อมูลจากการใช้แบบสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับข้อมูลจากสำนักงานปศุสัตว์อำเภอดอนนาค ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีประสบการณ์การเลี้ยงน้อยกว่า 2 ปี ทุกฟาร์มมีวัตถุประสงค์ของการเลี้ยงเพื่อจำหน่ายโครุ่น พันธุ์โคเนื้อที่นิยมใช้เป็นพ่อพันธุ์ คือ ลูกผสมบราห์มันกับชาร์โรเลส์ และที่นิยมใช้เป็นแม่พันธุ์ คือ ลูกผสมพื้นเมืองกับบราห์มัน และลูกผสมบราห์มันกับชาร์โรเลส์ เกษตรกรนิยมวิธีการผสมเทียมให้แก่โคแม่พันธุ์ แม่พันธุ์มีอายุในการผสมครั้งแรก 18 เดือน มีอัตราการให้ลูกเฉลี่ย 1 ตัวต่อปี รูปแบบการเลี้ยงส่วนมากเป็นการเลี้ยงในโรงเรือน ใช้แหล่งน้ำจากน้ำผิวดินและน้ำบาดาล มีการจัดทำแปลงหญ้ามากกว่าร้อยละ 60 ให้อาหารหยาบในรูปแบบของหญ้าสด ไม่มีการเสริมอาหารข้น มีโปรแกรมการทำวัคซีนป้องกันปากเท้าเปื่อยทุก 6 เดือน โคเนื้อจะถูกขายในรูปแบบมีชีวิตโดยใช้ระยะเวลาในการเลี้ยง 18 เดือนขึ้นไป และเมื่อมีการส่งเสริมโครงการโคบาลบูรพาของกรมปศุสัตว์ทำให้เกษตรกรให้ความสำคัญของพันธุ์ลูกผสมและการจัดการแปลงหญ้าเพิ่มมากขึ้น

คำสำคัญ : โคเนื้อ, การจัดการ, อำเภอดอนนาค

Abstract

The purpose of this study was to survey the rearing systems and management of beef cattle farms in Wattana Nakhon District, Sa Kaeo Province, in the East of Thailand. The sample group was 31 beef cattle farms. Data were collected from the Wattana Nakhon District Livestock Office by using an interview form and then the data was analyzed. The results found that most of the farmers had less than 2 years' experience in raising cattle. All the farms raised cattle to produce young cattle. Brahman crossbred Charolais cattle were commonly used as bulls. Thai Native Cattle crossbred with Brahman and Brahman cross bred with Charolais cattle were commonly used for breeding. The farmers favored the artificial insemination method for cattle breeding. The mating age was 18 months at the first mating with an average litter rate of 1 head per year. Generally, the cattle used for rearing were housed and they were provided with water from surface and ground water sources. More than 60 percent of the pasture plots were provided with roughage in the form of fresh grass without concentrated supplements. A foot-and-mouth vaccination program was conducted every 6 months. Beef cattle were sold live at 18 months of age. This project, known as the "Kobarn Burapha Project", was promoted by the Department of Livestock Development. As a result, farmers paid more attention to crossbred cattle breeds and pasture management.

Keywords : Beef Cattle, Management, Wattana Nakhon District

บทนำ

ปัจจุบันเกษตรกรในประเทศไทยได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการเลี้ยงโคเนื้อเป็นอย่างมาก เนื่องจากโคเนื้อเป็นสัตว์ที่มีราคาที่สูงและเป็นที่ต้องการของตลาดทั้งภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งจะเห็นได้จากการเพิ่มขึ้นของจำนวนการเลี้ยงโคเนื้อในประเทศไทยจาก 4.88 ล้านตัว ในปี พ.ศ. 2560 (กรมปศุสัตว์, 2560: 24) เป็น 6.2 ล้านตัวในปี พ.ศ. 2563 (กรมปศุสัตว์, 2563: 24) โดยในปี พ.ศ. 2560 จังหวัดสระแก้วมีเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อ 3,500 ราย คิดเป็นร้อยละ 13.19 ของจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ทั้งหมด และในปี พ.ศ. 2563 เพิ่มจำนวนเป็น 6,239 ราย คิดเป็นร้อยละ 18.93 ของจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ทั้งหมด นอกจากนี้ปริมาณโคเนื้อที่เลี้ยงของจังหวัดสระแก้วอยู่ในลำดับที่ 44 ของประเทศ เท่ากับ 38,396 ตัวในปี พ.ศ. 2560 และมีการเพิ่มปริมาณการผลิตโคเนื้ออยู่ในลำดับที่ 30 ของประเทศ เท่ากับ 70,563 ตัวในปี พ.ศ. 2563 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเติบโตของการประกอบอาชีพเลี้ยงโคเนื้อในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว อีกทั้งรัฐบาลได้ส่งเสริมและสนับสนุนโครงการโคบาลบูรพา เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรในพื้นที่ 3 อำเภอของจังหวัดสระแก้ว ได้แก่ อำเภออรัญประเทศ อำเภอโคกสูง และอำเภอวัฒนานคร ซึ่งประสบกับปัญหาย้ายแปลงเป็นประจำทุกปี โดยรัฐบาลจะอุดหนุนสัตว์เศรษฐกิจ จำนวน 2 ชนิด คือ โคเนื้อให้แก่เกษตรกร 6,000 ราย รายละ 5 ตัว และแพะเนื้อจำนวน 100 ราย รายละ 32 ตัว แม้ว่าโครงการดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อการวางพื้นฐานเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว เกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้ออาจประสบปัญหาในการเลี้ยง การจัดการฟาร์ม และปัจจัยการผลิตต่าง ๆ เช่น อาหารและการให้อาหาร การผสมพันธุ์ การป้องกันและควบคุมโรค และสุขอนามัยสัตว์ ซึ่งมีการสำรวจพบปัญหาเหล่านี้ในการเลี้ยงโคเนื้อในพื้นที่หลายจังหวัด เช่น จังหวัดแพร่พบปัญหาการขาดแคลนอาหารหยาบในช่วงฤดูแล้ง การแพร่ระบาดของโรคขาดความรู้ในการจัดการฟาร์ม (สุรีย์พร แสงวงศ์ และคณะ, 2563: 254) จังหวัดพัทลุงพบปัญหาการผสมพันธุ์ การป้องกันโรค (ชฎารัตน์ บุญจันทร์, 2552: 137-139) จังหวัดจันทบุรีพบปัญหาขาดความรู้ด้านพันธุ์และการผสมพันธุ์ อาหาร โรงเรือน และการควบคุมป้องกันโรค (ถาวร ฉิมเลี้ยง และพรชัย เหลืองวารี, 2559: 77) และจังหวัดน่านพบปัญหาอาหารหยาบไม่เพียงพอในฤดูแล้ง (ณัฐพันธุ์ กันธิยะ, 2562: 1) เป็นต้น เกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้ออำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ที่เข้าร่วมในโครงการโคบาลบูรพาส่วนใหญ่เป็นผู้เลี้ยงรายย่อยที่ปรับเปลี่ยนอาชีพจากการปลูกพืชมาเลี้ยงสัตว์เนื่องจากปัญหาย้ายแปลง ทำให้ไม่มีประสบการณ์การเลี้ยงโคเนื้อมาก่อน (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2565: 30) จึงอาจมีปัญหาด้านความรู้เรื่องพันธุ์ การเลี้ยง การจัดการอาหาร การจัดการฟาร์ม ดังนั้นการวิจัยนี้จึงศึกษาข้อมูลของฟาร์มและผู้เลี้ยงโคเนื้อเพื่อเป็น

แนวทางในการพัฒนาองค์ความรู้การเลี้ยงโคเนื้อให้แก่เกษตรกรให้มีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไปของฟาร์มและผู้เลี้ยง ข้อมูลพ่อพันธุ์และแม่พันธุ์โคเนื้อ รูปแบบการเลี้ยง การจัดการฟาร์ม การจัดการด้านอาหาร และการตลาดของโคเนื้อในอำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา

สุ่มเลือกพื้นที่ 7 ตำบลจากทั้งหมด 11 ตำบล ของอำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ที่พบว่า มีการเลี้ยงโคเนื้อโดยใช้ข้อมูลจำนวนการเลี้ยงโคเนื้อของแต่ละตำบล และคำแนะนำจากสำนักงานปศุสัตว์อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว สอบถามเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อ จำนวน 31 ฟาร์ม (ตารางที่ 1) ตั้งแต่เดือนมกราคม ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2561

ตารางที่ 1 ข้อมูลจำนวนฟาร์มการเลี้ยงโคเนื้อในแต่ละตำบลของอำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ที่ทำการสุ่มศึกษา

ตำบล	จำนวน (ฟาร์ม)	ร้อยละ
โนนหมากเค็ง	11	35.48
ท่าเกวียน	7	22.58
ช่องกุ่ม	7	22.58
วัฒนานคร	3	9.68
หนองแขวง	1	3.23
ผักชะ	1	3.23
ห้วยโจด	1	3.23

การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้แบบสอบถามในการสัมภาษณ์เกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง โดยได้นำแบบสอบถามเสนอให้ปศุสัตว์อำเภอวัฒนานครและสัตวบาลในพื้นที่อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว พิจารณานำเสนอและประเด็นหัวข้อเพื่อให้ครอบคลุมทุกด้าน ประกอบด้วยคำถามปลายเปิด (open-ended question) และคำถามปลายปิด (closed-ended question) แบ่งออกเป็น 5 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1) ข้อมูลทั่วไปของฟาร์มและผู้เลี้ยงโคเนื้อ ส่วนที่ 2) ข้อมูลพ่อและแม่พันธุ์โคเนื้อ ส่วนที่ 3) รูปแบบการเลี้ยงและการจัดการฟาร์ม ส่วนที่ 4) การจัดการด้านอาหาร วัคซีนและเวชภัณฑ์ และ ส่วนที่ 5) การตลาด โดยรวบรวมข้อมูลเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อและการจัดการของกรมปศุสัตว์ ในปี พ.ศ. 2560 - 2564 จากสำนักงานปศุสัตว์

อำเภอพัฒนานคร ข้อมูลที่ได้จะถูกนำไปวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistic) ได้แก่ ค่าความถี่ และค่าร้อยละ

ผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปของฟาร์มและผู้เลี้ยงโคเนื้อ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการเลี้ยงโคเนื้อของกลุ่มตัวอย่างในอำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ในต้นปี พ.ศ. 2561 พบว่ามีฟาร์มเลี้ยงโคเนื้อมากที่สุดในตำบลโนนหมากเค็ง ร้อยละ 35.48 รองลงมาคือ ตำบลท่าเกวียน ตำบลช่องกุ่ม ตำบลพัฒนานคร ตำบลหนองแขว ตำบลผักขะ และตำบลห้วยโจด เท่ากับ ร้อยละ 22.58, 22.58, 9.68, 3.23, 3.23 และ 3.23 ตามลำดับ (ตารางที่ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้เลี้ยงโคเนื้อ พบว่า วัตถุประสงค์ของการเลี้ยงทั้งหมดเพื่อจำหน่ายโคขุน ร้อยละ 100 โดยเกษตรกรส่วนใหญ่มีประสบการณ์การเลี้ยงน้อยกว่า 2 ปี ร้อยละ 70.97 รองลงมาคือ มีประสบการณ์การเลี้ยง 2 ถึง 5 ปี ร้อยละ 16.13 และมีประสบการณ์เลี้ยงมากกว่า 5 ปี ร้อยละ 12.90 ปริมาณโคเนื้อทั้งหมด จำนวน 325 ตัว

จำแนกเป็นพ่อพันธุ์ 9 ตัว (ร้อยละ 2.77) แม่พันธุ์ 195 ตัว (ร้อยละ 60.0) โคขุนเพศผู้ 36 ตัว (ร้อยละ 11.08) และโคขุนเพศเมีย 85 ตัว (ร้อยละ 26.15) เกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อทุกฟาร์มไม่มีการสูญเสียโค ร้อยละ 100 แต่มีการทำเครื่องหมายระบุตัวสัตว์โดยการติดเบอร์หู ร้อยละ 87.09

เมื่อพิจารณาข้อมูลจำนวนเกษตรกรและจำนวนโคเนื้อในโครงการโคบาลบูรพา พื้นที่อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว (ตารางที่ 2) โดยกรมปศุสัตว์เริ่มส่งมอบโคเนื้อให้แก่เกษตรกรได้ในปี พ.ศ. 2561 และส่งมอบแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2563 เกษตรกรในอำเภอพัฒนานครที่เข้าร่วมโครงการจึงได้รับโคเนื้อครบถ้วนทั้งหมด 1,800 ราย คิดเป็นโคเนื้อทั้งหมด 9,000 ตัว ซึ่งตำบลช่องกุ่มได้รับโคมากที่สุด จำนวน 1,335 ตัว (ร้อยละ 14.83) รองลงมาคือ ตำบลแซร์อ 1,200 ตัว (ร้อยละ 13.33) ตำบลท่าเกวียน 950 ตัว (ร้อยละ 10.56) และตำบลหนองหมากฝ้าย 920 ตัว (ร้อยละ 10.22) ตามลำดับ ทั้งนี้ในปี พ.ศ. 2564 กรมปศุสัตว์นำลูกโคที่เกิดขึ้นจากโคเนื้อของโครงการในระยะแรกไปมอบให้เกษตรกรรายใหม่ ที่เข้าร่วมโครงการระยะที่สอง

ตารางที่ 2 จำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการโคบาลบูรพา ในพื้นที่อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว พ.ศ. 2560 - 2564

ตำบล	จำนวนเกษตรกร (ราย)	จำนวนโคเนื้อ (ตัว)	จำนวนโคเนื้อ (ร้อยละ)
พัฒนานคร	105	525	5.83
ท่าเกวียน	190	950	10.56
ผักขะ	121	605	6.72
โนนหมากเค็ง	180	900	10.00
หนองน้ำใส	84	420	4.67
ช่องกุ่ม	267	1,335	14.83
หนองแขว	173	865	9.61
แซร์อ	240	1,200	13.33
หนองหมากฝ้าย	184	920	10.22
หนองตะเคียนบอน	173	865	9.61
ห้วยโจด	83	415	4.61

ข้อมูลพ่อพันธุ์และแม่พันธุ์โคเนื้อ

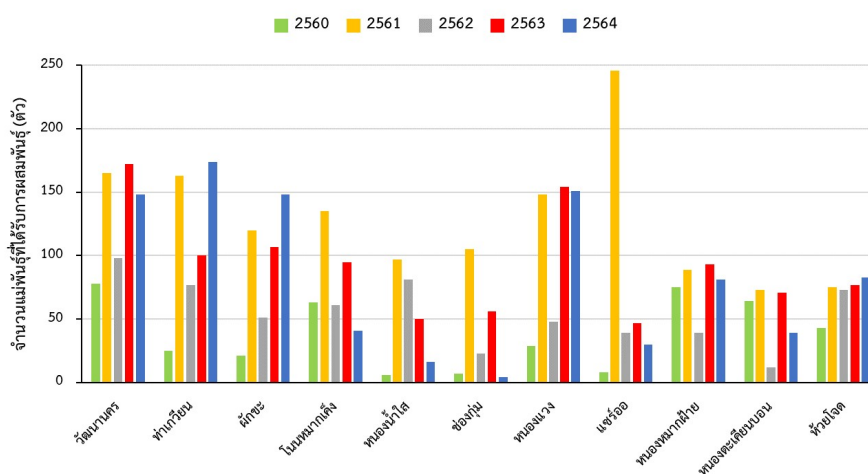
จากกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา พบว่า มีการเลี้ยงพ่อพันธุ์โคเนื้อในพื้นที่ 3 ตำบล คือ ตำบลท่าเกวียน ร้อยละ 77.78 ตำบลหนองแขว ร้อยละ 11.11 และตำบลห้วยโจด ร้อยละ 11.11 ซึ่งสามารถจำแนกเป็นพันธุ์ลูกผสมบราห์มันกับชาร์-โรเลส์ ร้อยละ 88.89 และพันธุ์ลูกผสมพื้นเมืองกับบราห์มัน ร้อยละ 11.11 โดยแม่พันธุ์โคเนื้อสามารถจำแนกได้เป็นพันธุ์ลูกผสมพื้นเมืองกับ

บราห์มัน ร้อยละ 48.72 พันธุ์ลูกผสมบราห์มันกับชาร์-โรเลส์ ร้อยละ 38.46 และพันธุ์พื้นเมือง ร้อยละ 12.82 ซึ่งตำบลโนนหมากเค็งมีการเลี้ยงแม่พันธุ์มากที่สุด ร้อยละ 30.77 รองลงมาคือ ตำบลท่าเกวียน ร้อยละ 22.56 ตำบลช่องกุ่ม ร้อยละ 17.95 ตำบลพัฒนานคร ร้อยละ 12.82 ตำบลห้วยโจด ร้อยละ 7.69 ตำบลหนองแขว ร้อยละ 5.13 ตำบลผักขะ ร้อยละ 3.08 โดยเกษตรกรนิยมเลี้ยงพันธุ์ลูกผสมพื้นเมืองกับบราห์มัน (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 จำนวนพ่อพันธุ์และแม่พันธุ์โคเนื้อ จำแนกตามสายพันธุ์และตำบลของกลุ่มตัวอย่าง อำเภอดอนนาค จังหวัดสระแก้ว

หัวข้อ	ตำบล	สายพันธุ์	จำนวน (ตัว)	ร้อยละ
พ่อพันธุ์	1. โนนหมากเค็ง	-	0	0
	2. ท่าเกวียน	ลูกผสมบราห์มันกับชาร์โรเลส์	7	77.78
	3. ช้องกุ่ม	-	0	0
	4. วัฒนานคร	-	0	0
	5. หนองแวง	ลูกผสมบราห์มันกับชาร์โรเลส์	1	11.11
	6. ผักชะ	-	0	0
	7. ห้วยโจด	ลูกผสมพื้นเมืองกับบราห์มัน	1	11.11
รวม			9	100
แม่พันธุ์	1. โนนหมากเค็ง	ลูกผสมพื้นเมืองกับบราห์มัน	35	17.95
		ลูกผสมบราห์มันกับชาร์โรเลส์	20	10.26
		พื้นเมือง	5	2.56
	2. ท่าเกวียน	ลูกผสมบราห์มันกับชาร์โรเลส์	30	15.38
		ลูกผสมพื้นเมืองกับบราห์มัน	14	7.18
	3. ช้องกุ่ม	พื้นเมือง	20	10.26
		ลูกผสมพื้นเมืองกับบราห์มัน	15	7.69
	4. วัฒนานคร	ลูกผสมพื้นเมืองกับบราห์มัน	25	12.82
	5. หนองแวง	ลูกผสมบราห์มันกับชาร์โรเลส์	10	5.13
	6. ผักชะ	ลูกผสมพื้นเมืองกับบราห์มัน	6	3.08
	7. ห้วยโจด	ลูกผสมบราห์มันกับชาร์โรเลส์	15	7.69
	รวม		195	100

ภาพที่ 1 จำนวนแม่พันธุ์โคเนื้อที่ได้รับการผสมเทียม (ตัว) ในพื้นที่ 11 ตำบล ของอำเภอดอนนาค จังหวัดสระแก้ว ระหว่างปี พ.ศ. 2560 - 2564

ตารางที่ 4 แสดงข้อมูลแหล่งที่มา อายุของพ่อพันธุ์และแม่พันธุ์โคเนื้อ วิธีการผสมพันธุ์ และอัตราการให้ลูก มาจากการเพาะเลี้ยงภายในฟาร์ม คิดเป็นร้อยละ 9.67 ของจำนวนฟาร์มกลุ่มตัวอย่าง มีอายุเฉลี่ยของพ่อพันธุ์ในการผสมครั้งแรกเท่ากับ 24 เดือน อย่างไรก็ตามเกษตรกรนิยมใช้การผสมเทียม

โดยมีเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์เข้ามาติดตามดูแลในพื้นที่ ร้อยละ 100 และแม่พันธุ์มาจากการเพาะเลี้ยงภายในฟาร์ม คิดเป็นร้อยละ 100 ของจำนวนฟาร์มกลุ่มตัวอย่าง มีอายุเฉลี่ยของแม่พันธุ์ในการผสมครั้งแรกเท่ากับ 18 เดือน และมีอัตราการให้ลูกเฉลี่ย 1 ตัวต่อปี

ตารางที่ 4 แหล่งที่มา อายุของพ่อพันธุ์และแม่พันธุ์โคเนื้อ วิธีการผสมพันธุ์ และอัตราการให้ลูก

เรื่อง	หัวข้อ	จำนวน (ฟาร์ม)	ร้อยละ
1. แหล่งที่มาของพ่อพันธุ์	เพาะเลี้ยงภายในฟาร์มจากฝูงที่เป็นโรค	2	6.45
	เพาะเลี้ยงภายในฟาร์มและซื้อ-จากฝูงที่ไม่เป็นโรค	1	3.23
2. แหล่งที่มาของแม่พันธุ์	เพาะเลี้ยงภายในฟาร์มจากฝูงที่เป็นโรค	9	29.03
	เพาะเลี้ยงภายในฟาร์มและซื้อ-จากฝูงที่ไม่เป็นโรค	22	70.97
3. อายุพ่อพันธุ์เมื่อผสมครั้งแรก	24 เดือน	2	6.45
	36 เดือน	1	3.23
4. อายุแม่พันธุ์เมื่อผสมครั้งแรก	18 เดือน	20	64.52
	19 เดือน	1	3.23
	20 เดือน	5	16.13
	24 เดือน	5	16.13
5. วิธีผสมพันธุ์	ใช้วิธีผสมเทียม	31	100.00
	ใช้วิธีผสมตามธรรมชาติ	ไม่พบ	ไม่พบ
	- ผสมแบบฝูง	ไม่พบ	ไม่พบ
	- ผสมแบบเดี่ยว	ไม่พบ	ไม่พบ
6. อัตราการให้ลูกโดยเฉลี่ยต่อปี	ลูกโค 1 ตัวต่อปี	31	100.00
7. ปัญหาที่พบบ่อยในแม่พันธุ์	ไม่มี	31	100.00

ปริมาณโคเนื้อในพื้นที่อำเภอวัฒนานครที่เพิ่มขึ้นจากโครงการโคบาลบูรพา สอดคล้องกับปริมาณการผสมเทียมต่อปี ต่อตำบลให้แก่แม่พันธุ์โคเนื้อในพื้นที่ระหว่างปี พ.ศ. 2560 - 2564 (ภาพที่ 1) ซึ่งในทุกตำบลมีจำนวนแม่พันธุ์ที่ได้รับการผสมเทียมในปี พ.ศ. 2561 เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2560 จำนวนรวมสะสมของแม่พันธุ์ที่ได้ผสมเทียมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560 - 2564 มากที่สุดคือ ตำบลวัฒนานคร (661 ตัว) รองลงมาคือ ตำบลท่าเกวียน (539 ตัว) ตำบลหนองแวง (530 ตัว) และตำบลผักขะ (447 ตัว) ตามลำดับ เกษตรกรนิยมวิธีการผสมเทียมให้แก่แม่พันธุ์โคเนื้อถึงแม้ว่าจะเลี้ยงพ่อพันธุ์ด้วยกันก็ตาม และเกษตรกรยังมีความสนใจด้านพันธุ์กรรมโคที่หลากหลายสังเกตได้จากน้ำเชื้อของพ่อพันธุ์ที่นำมาใช้ในการผสมเทียมมีจำนวนพันธุ์เพิ่มขึ้นทุกปี (ภาพที่ 2) ในปี พ.ศ. 2560 ก่อนที่โครงการโคบาลบูรพาจะส่งมอบโคเนื้อให้แก่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ชนิน้ำเชื้อพ่อพันธุ์โคที่ใช้ผสมเทียมกับแม่พันธุ์โคเนื้อของอำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ที่นิยมมากที่สุดคือ พันธุ์ชาร์โรเลส์ (ร้อยละ 57.04) รองลงมาคือ บราห์มันแดง บราห์มันขาว แองกัส และ ตาก

ตามลำดับ ในปี พ.ศ. 2561 เพิ่มพันธุ์ทาจิมะ 1 พันธุ์ปี พ.ศ. 2562 เพิ่มพันธุ์บีฟมาสเตอร์ และบลอนด์คเคิตัน และในปี พ.ศ. 2563 - 2564 เพิ่มพันธุ์ซิมเมนทอลและวากิว ทั้งนี้พันธุ์ชาร์โรเลส์ได้รับความนิยมมากที่สุดในปี พ.ศ. 2560 - 2563 รองลงมาคือ พันธุ์บราห์มันแดง ในขณะที่พันธุ์บีฟมาสเตอร์มีปริมาณความต้องการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2562 - 2564

เมื่อพิจารณาจำแนกชนิดน้ำเชื้อพ่อพันธุ์ที่ใช้ผสมเทียมตามตำบล (ภาพที่ 3) พบว่า ตำบลวัฒนานคร นิยมพันธุ์ชาร์โรเลส์และบราห์มันแดงในปี พ.ศ. 2560 - 2561 และปรับเปลี่ยนมานิยมพันธุ์แองกัส, บีฟมาสเตอร์ และบราห์มันแดงเพิ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2562 - 2564 โดยลดสัดส่วนพันธุ์ชาร์โรเลส์ลง ในขณะที่ตำบลหนองแวงนิยมพันธุ์ชาร์โรเลส์มากที่สุดในทุกปี (2560 - 2564) พันธุ์แองกัส, ชาร์โรเลส์ บราห์มันแดง และบราห์มันขาว พบมีการกระจายตัวในเกือบทุกตำบล ในขณะที่พันธุ์ตาก, บลอนด์คเคิตัน และทาจิมะมีความนิยมในพื้นที่บางตำบลเท่านั้น โดยในปี พ.ศ. 2563 - 2564 พบว่า มีการกระจายตัวของพันธุ์โคเนื้อในทุกตำบล

รูปแบบการเลี้ยงและการจัดการฟาร์ม

รูปแบบการเลี้ยงของเกษตรกรจะมีการเลี้ยงอยู่ 2 รูปแบบ คือ การเลี้ยงในโรงเรือน และการเลี้ยงแบบปล่อยทุ่ง (ตารางที่ 5) การเลี้ยงในโรงเรือนจะให้โคเนื้ออยู่ในโรงเรือนเท่านั้น โดยจะมีรางสำหรับให้อาหารและอ่างสำหรับบรรจุน้ำเพื่อให้โคเนื้อสามารถกินได้ตลอดเวลา ซึ่งพบการเลี้ยงแบบในโรงเรือนเป็นส่วนใหญ่ จำนวน

19 ฟาร์ม (ร้อยละ 61.29) ในขณะที่การเลี้ยงแบบปล่อยทุ่งจะมีการสร้างโรงเรือน เพื่อเป็นที่พักให้แก่โคในช่วงเวลากลางคืนหรือในช่วงสภาพอากาศไม่เหมาะสม เมื่อถึงเวลารุ่งเช้าโคเนื้อจะถูกดันไปแพะเล็มหญ้าตามสวนหรือตามพื้นที่สาธารณะ พบการเลี้ยงแบบปล่อยทุ่ง จำนวน 7 ฟาร์ม (ร้อยละ 22.58) และเลี้ยงแบบโรงเรือนร่วมกับปล่อยทุ่ง จำนวน 5 ฟาร์ม (ร้อยละ 16.13)

ตารางที่ 5 รูปแบบการเลี้ยง การจัดทำแปลงหญ้า และระบบคุณภาพน้ำ

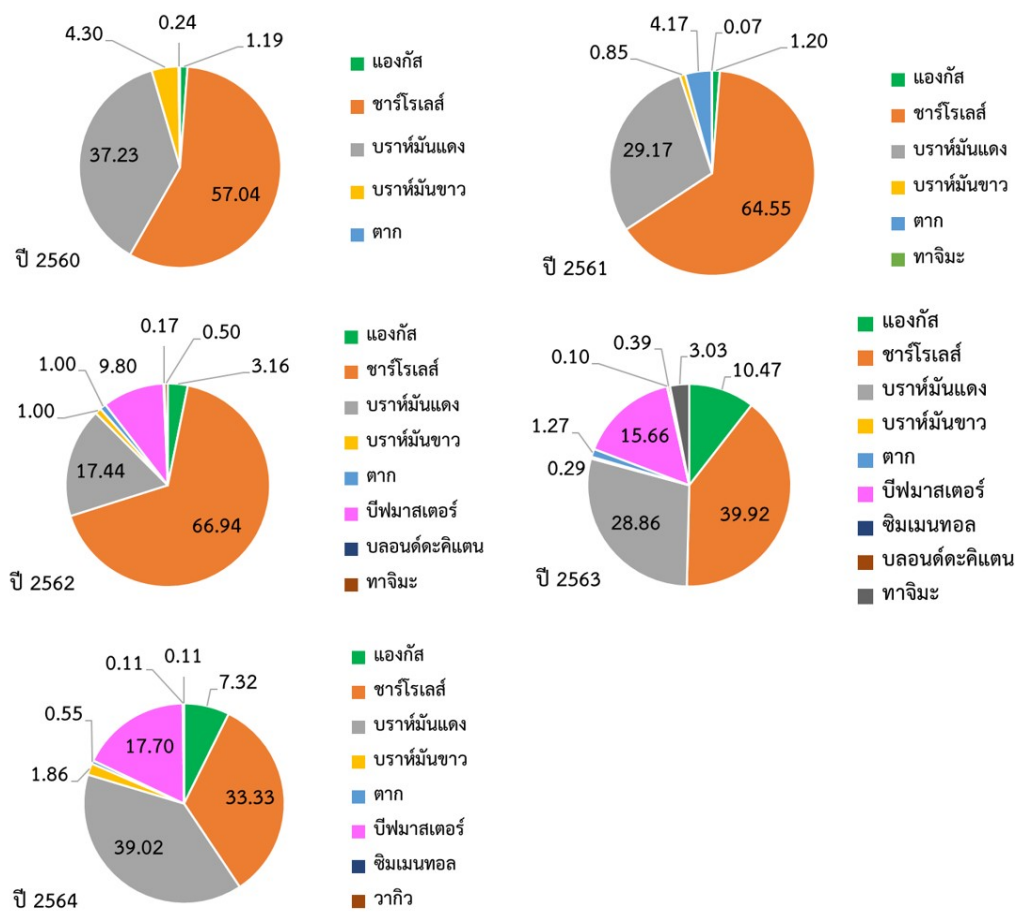
หัวข้อ	หัวข้อย่อย	จำนวนฟาร์ม	ร้อยละ
1. รูปแบบการเลี้ยง	เลี้ยงในโรงเรือน	19	61.29
	เลี้ยงแบบปล่อยทุ่ง	7	22.58
	เลี้ยงแบบโรงเรือนร่วมกับปล่อยทุ่ง	5	16.13
2. การเลี้ยงร่วมกับฝูงอื่น	ไม่มี	31	100.00
3. การเลี้ยงร่วมกับสัตว์ชนิดอื่น	ไม่มี	31	100.00
4. การใช้หญ้าสาธารณะ	มี	17	54.84
5. การจัดทำแปลงหญ้า	หญ้ารูชี	9	29.03
	หญ้าเนเปียร์ ปากช่อง 1	7	22.58
	ข้าวฟ่าง	3	9.68
	หญ้าแพงโกล่า	1	3.23
	ใช้หญ้าสาธารณะและทำแปลงหญ้า	5	16.13
6. การบำบัดสิ่งปฏิกูล	ทำปุ๋ยจากมูลโค	31	100.00
7. ระบบคุณภาพน้ำ	น้ำผิวดิน	17	54.84
	น้ำบาดาล	14	45.16

โดยไม่พบว่ามีการเลี้ยงโคเนื้อร่วมกับฝูงอื่นหรือเลี้ยงร่วมกับสัตว์ชนิดอื่น เกษตรกร จำนวน 20 ฟาร์ม (ร้อยละ 64.52) มีการจัดทำแปลงหญ้า โดยจำแนกเป็นหญ้ารูชี จำนวน 9 ฟาร์ม (ร้อยละ 29.03) หญ้าเนเปียร์ปากช่อง 1 จำนวน 7 ฟาร์ม (ร้อยละ 22.58) ข้าวฟ่าง จำนวน 3 ฟาร์ม (ร้อยละ 9.68) และหญ้าแพงโกล่า จำนวน 1 ฟาร์ม (ร้อยละ 3.23) ทั้งนี้มีการนำหญ้าสาธารณะมาใช้

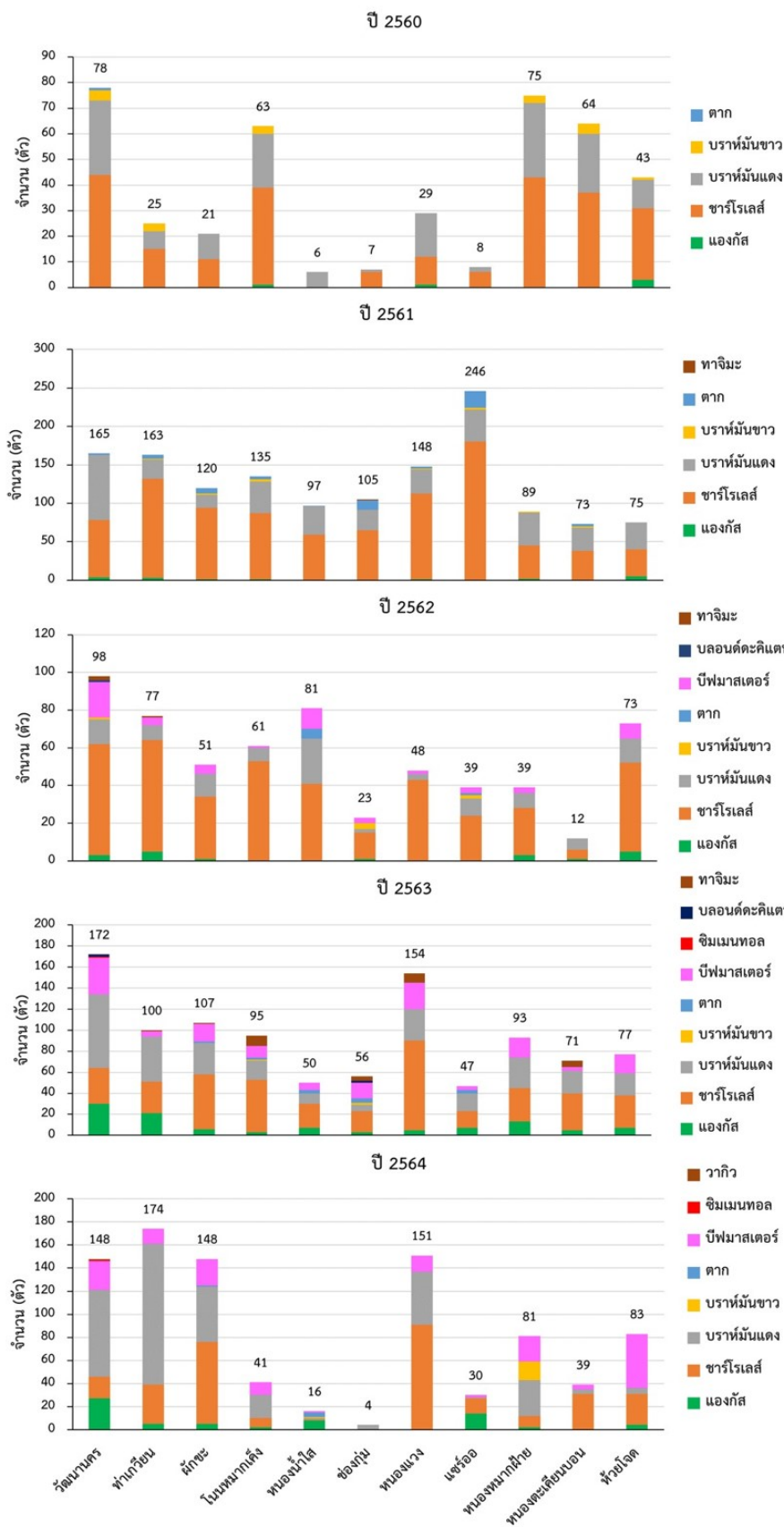
เลี้ยงโคเนื้อร่วมด้วย จำนวน 17 ฟาร์ม (ร้อยละ 54.84) สิ่งปฏิกูลที่มาจากมูลโคเกษตรกรจะทำมาทำปุ๋ยและขายเป็นรายได้เสริม ร้อยละ 100 วิธีการจัดการกรณีที่เกิดตายในระหว่างการเลี้ยง พบว่าเกษตรกรจะนำโคไปฆ่าและเพื่อนำเนื้อไปจำหน่ายและบริโภค ร้อยละ 100 แหล่งน้ำกินสำหรับโคเนื้อ มี 2 แบบ คือ น้ำผิวดิน 17 ฟาร์ม (ร้อยละ 54.84) และน้ำบาดาล 14 ฟาร์ม (ร้อยละ 45.16)

ตารางที่ 6 การป้องกันและควบคุมโรค

การจัดการ	หัวข้อย่อย	จำนวนฟาร์ม	ร้อยละ
1. ประวัติการพบโรคในฝูง	ไม่พบ	22	70.97
	พบ (โรคปากเท้าเปื่อย)	9	29.03
2. การทำวัคซีน	ปากเท้าเปื่อยทุก 6 เดือน	26	83.87
	ไม่ทำ	5	16.13
3. การใช้เวชภัณฑ์	ยาถ่ายพยาธิ	28	90.32
	ไม่ทำ	3	9.68

ภาพที่ 2 สัดส่วนการใช้น้ำเชื้อพืชรูโคเนื้อในการผสมเทียมแต่ละพันธุ์ ในระหว่างปี พ.ศ. 2560 - 2564 ของอำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว

ภาพที่ 3 จำนวนแม่พันธุ์ที่ได้รับการผสมเทียมจำแนกตามชนิดน้ำเชื้อของพ่อพันธุ์และจำแนกตามตำบล

การจัดการด้านอาหาร วัคซีนและเวชภัณฑ์

ด้านการจัดการอาหาร พบว่า เกษตรกรทุกฟาร์มจัดการให้อาหารหยาบในรูปแบบของหญ้าสดทั้งที่ได้จากที่สาธารณะและการทำแปลงหญ้า ร้อยละ 100 และไม่มีฟาร์มใดเลยที่มีการจัดการเสริมอาหารข้น (ร้อยละ 100) อย่างไรก็ตามมีการเสริมวิตามินและแร่ธาตุในรูปแบบของก้อนแร่ธาตุ ร้อยละ 48.38 ด้านการป้องกันและควบคุมโรค พบว่า ฟาร์มโคเนื้อ ร้อยละ 70.97 ไม่เคยมีประวัติ

พบโรคในฝูงมาก่อน และร้อยละ 29.03 มีประวัติการพบโรคปากและเท้าเปื่อย ซึ่งเป็นเพียงประวัติการระบาดเท่านั้นและไม่พบว่าเกิดโรคในขณะที่ทำการสำรวจ เกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อมีการทำวัคซีนป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อยให้โคทุก 6 เดือน ร้อยละ 83.87 และไม่มีการฉีดวัคซีนร้อยละ 16.13 ในการใช้เวชภัณฑ์ควบคุมโรคพบการใช้ยาถ่ายพยาธิ ร้อยละ 90.32 และไม่มีการใช้เวชภัณฑ์เลย ร้อยละ 9.68 (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 7 การฉีดวัคซีนป้องกันโรคลัมปีสกิน (Lumpy skin disease) ของโคเนื้อและการปลูกพืชอาหารสัตว์ในแต่ละตำบลของอำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ปี พ.ศ. 2564

ตำบล	จำนวน เกษตรกร (ราย)	เกษตรกรที่ปลูก พืชอาหารสัตว์ (ราย)	เกษตรกรที่ปลูก พืชอาหารสัตว์ (ร้อยละ)	จำนวนโคเนื้อ ทั้งหมด (ตัว)	จำนวนโคเนื้อ ที่ฉีดวัคซีน (ตัว)	จำนวนโคเนื้อ ที่ฉีดวัคซีน (ร้อยละ)
พัฒนานคร	203	2	0.99	2,071	1,658	80.06
ท่าเกวียน	351	12	3.42	3,529	2,374	67.27
ผักขะ	130	7	5.38	1,569	1,218	77.63
โนนหมากเค็ง	174	61	35.06	1,769	1,285	72.64
หนองน้ำใส	68	15	22.06	806	620	76.92
ช่องกุ่ม	136	38	27.94	2,082	1,529	73.44
หนองแวง	156	15	9.62	1,897	1,498	78.97
แซร์อ้อ	327	201	61.47	3,464	2,679	77.34
หนองหมากฝ้าย	168	16	9.52	1,904	1,342	70.48
หนองตะเคียนบอน	156	105	67.31	1,433	1,057	73.76
ห้วยโจด	81	21	25.93	830	646	77.83
รวม	1,950	493		21,354	15,906	

หมายเหตุ โคเนื้อที่ท้องและอายุน้อยกว่า 4 เดือน ที่ไม่สามารถรับการฉีดวัคซีนได้

เมื่อพิจารณาการจัดการทำแปลงหญ้าและการฉีดวัคซีนของโคเนื้อจำแนกรายตำบลในปี พ.ศ. 2564 (ตารางที่ 7) ซึ่งเป็นช่วงที่เกษตรกรได้รับมอบโคจากโครงการโคบาลบูรพาระยะที่หนึ่งเสร็จสิ้น นอกเหนือไปจากที่มีการเลี้ยงโคเนื้อของตนเองอยู่แล้ว เกษตรกรที่ปลูกพืชอาหารสัตว์ จำนวน 493 ราย จากจำนวนเกษตรกรทั้งหมดจำนวน 1,950 ราย เพิ่มขึ้นจากข้อมูลกลุ่มตัวอย่างในปี พ.ศ. 2561 อาจเนื่องมาจากเงื่อนไขของโครงการที่กำหนดให้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการต้องมีพื้นที่ในการปลูกพืชอาหารสัตว์ 5 ไร่ ต่อโคเนื้อ 5 ตัว โดยข้อมูลการฉีดวัคซีนพบว่า ฟาร์มส่วนใหญ่ให้ความสำคัญต่อการฉีดวัคซีนป้องกันโรคปากเท้าเปื่อย ซึ่งมีการฉีดป้องกันต่อเนื่อง

ในทุกปี และในปี พ.ศ. 2564 มีการฉีดวัคซีนป้องกันโรคลัมปีสกินจำนวน 15,906 ตัว (ร้อยละ 74.49) โดยตำบลพัฒนานคร มีจำนวนโคเนื้อที่ฉีดวัคซีนมากที่สุด รองลงมาคือ ตำบลหนองแวง และตำบลห้วยโจด ตามลำดับ

การตลาด

เกษตรกรใช้ระยะเวลาในการเลี้ยงโคเนื้อก่อนทำการขายเมื่อโคเนื้ออายุ 18 เดือน มากที่สุด ร้อยละ 45.16 รองลงมาคือ เมื่อโคเนื้ออายุ 20 เดือน ร้อยละ 35.48 โดยโคเนื้อทั้งหมดถูกขายในรูปแบบมีชีวิต (ร้อยละ 100) ซึ่งทุกฟาร์มนั้นจะมีพ่อค้ามารับซื้อที่หน้าฟาร์ม (ร้อยละ 100) (ตารางที่ 8)

ตารางที่ 8 การตลาด

การจัดการ	หัวข้อ	จำนวนฟาร์ม	ร้อยละ
1. ระยะเวลาเลี้ยงก่อนขาย	18 เดือน	14	45.16
	19 เดือน	1	3.23
	20 เดือน	11	35.48
	24 เดือน	4	12.90
	36 เดือน	1	3.23
2. รูปแบบการขาย	มีชีวิต	31	100.00
3. ตลาด	รับซื้อหน้าฟาร์ม	31	100.00

อภิปรายผล

สายพันธุ์โคเนื้อที่นิยมเลี้ยงมากที่สุดในอำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว คือ สายพันธุ์ลูกผสมพื้นเมืองกับบราห์มัน และ รองลงมาคือ สายพันธุ์ลูกผสมบราห์มันกับชาร์โรเลส์ โดยพันธุ์ลูกผสมพื้นเมืองและบราห์มันเป็นที่นิยมในการเลี้ยงคล้ายคลึงกับรายงานหลายจังหวัด ได้แก่ จังหวัดแพร่นิยมเลี้ยงโคเนื้อลูกผสมพื้นเมืองและบราห์มัน (ร้อยละ 67.20) (สุริย์พร แสงวงศ์ และคณะ; 2563: 258) จังหวัดพัทลุงนิยมเลี้ยงโคเนื้อลูกผสมบราห์มันกับพื้นเมือง และลูกผสมชาร์โรเลส์กับพื้นเมือง (ชฎารัตน์ บุญจันทร์, 2552: 95) อาจเนื่องมาจากโคเนื้อลูกผสมมีการเจริญเติบโตเร็ว มีอัตราแลกเนื้อสูง เนื้อมีไขมันแทรกมากกว่าโคเนื้อพื้นเมืองทำให้เนื้อมีความนุ่ม อย่างไรก็ตามมีรายงานว่าจำนวนโคเนื้อทั้งประเทศไทยในปี พ.ศ. 2563 เป็นโคเนื้อพันธุ์พื้นเมืองจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 56.23 รองลงมาคือจำนวนโคเนื้อพันธุ์ลูกผสม ร้อยละ 38.89 (กรมปศุสัตว์, 2563: 26) และจังหวัดจันทบุรีซึ่งเป็นจังหวัดที่ติดกับจังหวัดสระแก้วนั้นเกษตรกรยังคงนิยมเลี้ยงโคเนื้อพันธุ์พื้นเมืองเป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 61.51) (ถาวร ฉิมเลี้ยง และพรชัย เหลืองวาริ, 2559: 76) อย่างไรก็ตามภายหลังจากที่มีการส่งมอบโคเนื้อในโครงการโคบาลบูรพาให้แก่เกษตรกรในพื้นที่ทั้ง 11 ตำบลของอำเภอวัฒนานคร พบว่าเกษตรกรให้ความสนใจด้านพันธุ์ของโคเนื้อที่หลากหลายมากขึ้นสังเกตได้จากชนิดของน้ำเชื้อพ่อพันธุ์ที่นำมาใช้ผสมเทียม เช่น ชาร์โรเลส์ บราห์มันแดง บราห์มันขาว บีพี-มาสเตอร์ แองกัส ตากวากิว ทาจิมะ

การที่เกษตรกรส่วนใหญ่มีประสบการณ์การเลี้ยงน้อยกว่า 2 ปี แสดงให้เห็นว่าเป็นกลุ่มเกษตรกรรายใหม่ที่ใส่ใจกับการป้องกันและควบคุมโรคในฝูง โดยฉีดวัคซีนและให้ยาถ่ายพยาธิ จากการที่เกษตรกรทั้งหมดเลือกใช้วิธีการผสมเทียมโดยมีเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ให้การดูแลตามพื้นที่ ร้อยละ 100 ไม่นิยมผสมแบบธรรมชาติ แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้ด้านสายพันธุ์โคเนื้อและการนำโคเนื้อสายพันธุ์ดีมาเลี้ยง เนื่องจากป้องกันการติดเชื้อที่จะส่งผลกระทบต่อตัวพ่อและแม่พันธุ์ อีกทั้งยังช่วยลดค่าใช้จ่ายค่าขนส่ง

ในการเคลื่อนย้ายพ่อพันธุ์มาผสมพันธุ์ และไม่พบปัญหาเกี่ยวกับแม่พันธุ์ในระยะคลอด ไม่พบลูกโคป่วยหลังคลอด และปริมาณลูกโคที่ผลิตได้เฉลี่ย 1 ตัวต่อปี แตกต่างจากการศึกษาในพื้นที่อื่น ๆ เช่น จังหวัดจันทบุรีที่ยังคงมีการใช้วิธีการจูงพ่อพันธุ์มาผสมกับโคเนื้อเทศเมีย (ร้อยละ 24.69) และใช้วิธีปล่อยให้พ่อพันธุ์คุมฝูง (ร้อยละ 18.83) (ถาวร ฉิมเลี้ยง และพรชัย เหลืองวาริ, 2559: 76) จังหวัดแพร่ยังคงใช้พ่อพันธุ์ผสม ร้อยละ 32.50 (สุริย์พร แสงวงศ์ และคณะ; 2563: 259) และจังหวัดนครศรีธรรมราชยังคงนำโคเนื้อพ่อพันธุ์มาผสม ร้อยละ 34.40 โดยสื่อประเภทอินเทอร์เน็ต/หนังสือพิมพ์/วารสาร/ตำรา มีความสัมพันธ์กับวิธีการผสมเทียม ร้อยละ 63.5 (ทรงศักดิ์ เทพหนู, 2552: 133)

รูปแบบการเลี้ยงส่วนใหญ่ เกษตรกรในพื้นที่อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว นิยมการเลี้ยงในโรงเรือน รองลงมาคือเลี้ยงแบบปล่อยทุ่ง และเลี้ยงแบบโรงเรือนร่วมกับปล่อยทุ่ง สอดคล้องกับการศึกษาในพื้นที่จังหวัดพัทลุงที่พบรูปแบบการเลี้ยงในโรงเรือน ร้อยละ 52.60 เลี้ยงแบบผูกลำนในแปลงหญ้า ร้อยละ 47.37 และเลี้ยงแบบปล่อยทุ่ง (แปลงหญ้าและสวนยางพารา) ร้อยละ 21.10 (ชฎารัตน์ บุญจันทร์, 2552: 99) เนื่องจากการเลี้ยงแบบโรงเรือนมีการจัดการที่ง่าย ลดค่าใช้จ่ายในการจ้างคนมาเลี้ยง และเพียงแค่นำหญ้าที่ได้จากการปลูกหรือหญ้าที่ได้ตามที่สาธารณะมาใส่ที่รางอาหาร โดยไม่ต้องต้อนโคไปแทะเล็มตามที่ต่าง ๆ และสามารถดูแลได้ตลอดเวลา เหมาะสำหรับฟาร์มขนาดเล็กที่มีพื้นที่จำกัด นอกจากนี้งานวิจัยของ ณฤทธิ ไทยบุรี และคณะ (2563: 285) แสดงให้เห็นว่า การเลี้ยงแบบขังคอกใช้ระยะเวลาในการเลี้ยงน้อยกว่าแบบปล่อยฝูง อย่างไรก็ตามพบปัญหาการขาดความรู้ด้านการจัดการอาหารสัตว์ การจัดการฟาร์ม และการขาดต้นทุนการผลิตที่ทำให้ฟาร์มส่วนหนึ่งไม่ลงทุนด้านเสริมอาหารชั้นและเสริมวิตามินแร่ธาตุ เกษตรกรไม่มีการถนอมพืชอาหารสัตว์ เช่น หญ้าหมักหญ้าแห้ง โดยไม่พบการนำพืชอาหารสัตว์ที่ผ่านการถนอมมาใช้เลี้ยงโคเนื้อถึงแม้จะมีการจัดทำแปลงหญ้ามากถึงร้อยละ 64.52 อาจเป็นเพราะความยุ่งยากในการดำเนินงาน ใช้แรงงานคนและการลงทุน

สำหรับอุปกรณ์ที่ใช้ในขั้นตอนการตัดสับและหมัก เมื่อเทียบกับการเลี้ยงโคเนื้อในพื้นที่ชนบทของประเทศอินโดนีเซียที่มีการจัดการอาหารโคเนื้อทั้ง หญ้าสด หญ้าแห้ง ต้นถั่ว อาหารข้น และผลพลอยได้ทางการเกษตร เช่น กากมันสำปะหลัง ฟางข้าว ซังข้าวโพด เป็นต้น (Sodiq, et al., 2019: 3-4) ดังนั้นจึงควรเสริมองค์ความรู้ด้านการจัดการอาหารให้แก่เกษตรกรในพื้นที่อำเภอวัฒนานครเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเลี้ยง ดังงานวิจัยของ Prapatigul and Sreshthaputra (2021: 312-313) ที่พบว่า การถ่ายทอดองค์ความรู้ทำให้เกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ การจัดการฟาร์มเกี่ยวกับระบบคุณภาพน้ำ พบว่าแหล่งน้ำที่เกษตรกรใช้เลี้ยงโคเนื้อส่วนใหญ่เกิดจากการขุดเจาะหรือขุดบ่อในภายหลังไม่ได้มีอยู่เดิม ซึ่งรายงานวิจัยของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2565: 22) พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อ (ร้อยละ 100) ที่เข้าร่วมโครงการโคบาลบูรพามีโดยการกู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรรายละ 8,000 บาท เพื่อขุดเจาะบ่อบาดาลหรือบ่อน้ำตื้นเพื่อเลี้ยงโคเนื้อ แหล่งน้ำจึงนับเป็นอีกต้นทุนหนึ่งของการเลี้ยงโคเนื้อที่เกษตรกรต้องคำนึงถึงในการจัดการฟาร์ม

ด้านการจัดการตัวสัตว์ พบว่า เกษตรกรไม่มีการสุญเขาโคเนื่องจากเกษตรกรยังไม่ให้ความสำคัญและขาดความเข้าใจว่าการสุญเขาโค มีวัตถุประสงค์ในด้านความปลอดภัย แต่มีการทำเครื่องหมายระบุตัวสัตว์โดยการติดเบอร์หู ร้อยละ 87.09 เพื่อระบุได้ถึงประวัติที่มาและสายพันธุ์โดยโคเนื้อแต่ละตัวจะมีใบบันทึกประวัติ เช่น การฉีดวัคซีนตามโปรแกรม การผสมเทียม โดยเกษตรกรจะนำใบบันทึกประวัตินี้ไปจำหน่ายที่สัตว์บาลบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการรักษา สำหรับการจัดการในกรณีที่โคตายในระหว่างการเลี้ยงเกษตรกรจะนำไปชำแหละและขายเพื่อการบริโภค ร้อยละ 100 โดยไม่มีการแจ้งเจ้าหน้าที่สัตว์บาลหรือปศุสัตว์ในพื้นที่ตรวจสอบหาสาเหตุและทำลายซากพ่นยาฆ่าเชื้อ อาจส่งผลเสียหากโคตายจากโรคระบาดที่สามารถติดต่อสู่คนได้ และเป็นการแพร่กระจายการระบาดของโรค

ลักษณะการขายโคเนื้อมีชีวิตโดยเกษตรกรรายย่อยทุกฟาร์มจะขายให้กับพ่อค้าที่มารับซื้อถึงหน้าฟาร์ม เนื่องจากยังไม่มีมีการรวมกลุ่มจัดตั้งสหกรณ์ในพื้นที่ จึงทำให้ไม่มีแหล่งขายอื่นเหมือนดังพื้นที่อื่น เช่น สหกรณ์โคขุนดอกคำใต้ จังหวัดน่าน (ณัฐพันธุ์ กัญธิยะ, 2562: 22) ซึ่งสายพันธุ์โคเนื้อมีความสัมพันธ์กับราคาขาย โดยโคเนื้อลูกผสมขายได้ราคาดีกว่าโคเนื้อพื้นเมืองและเป็นที่ต้องการของตลาด (ชฎารัตน์ บุญจันทร์, 2552: 106) อย่างไรก็ตามท้องถิ่นยังไม่นิยมบริโภคเนื้อโคลูกผสมมากเท่าตัวเมืองใหญ่ ทำให้ราคาโคลูกผสมในท้องถิ่นมีราคาแตกต่างกันไม่มาก อีกทั้งไม่มีโรงฆ่าสัตว์ที่ได้มาตรฐานในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว ทำให้ต้องขายแก่พ่อค้าคนกลางเพื่อนำไปชำแหละที่อื่น หรือจำหน่ายเป็นโคขุน

สรุปผลการวิจัย

เกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อในอำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายใหม่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงไม่เกิน 2 ปี รูปแบบการเลี้ยงส่วนใหญ่เป็นการเลี้ยงในโรงเรือนเป้าหมายในการเลี้ยงเพื่อขายโคขุน พันธุ์โคเนื้อที่นิยมเลี้ยง คือ พันธุ์ลูกผสมบราห์มันกับพื้นเมือง โดยใช้การผสมเทียมในการผสมพันธุ์ทั้งหมด มีการให้หญ้าสดที่ได้จากการจัดทำแปลงหญ้าร่วมกับหญ้าที่ได้จากที่สาธารณะ แต่ยังคงขาดการให้อาหารข้นเสริม เกษตรกรขาดการรวมกลุ่มในการกำหนดราคาต่อรองกับพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อจากปริมาณการเลี้ยงโคเนื้อที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ข้อเสนอแนะการส่งเสริมให้เกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อในพื้นที่อำเภอวัฒนานครให้ได้คุณภาพ ควรต้องเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านการจัดการอาหารและการจัดการฟาร์มเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเลี้ยง

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ คุณทวนทอง อาจรักษา ปศุสัตว์อำเภอวัฒนานคร สำนักงานปศุสัตว์อำเภอวัฒนานคร ที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลการผสมเทียม การฉีดวัคซีนของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อ

เอกสารอ้างอิง

- กรมปศุสัตว์. (2560). ข้อมูลจำนวนปศุสัตว์ในประเทศไทยปี 2560. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กรมปศุสัตว์. (2563). ข้อมูลจำนวนปศุสัตว์ในประเทศไทยปี 2563. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- ชฎารัตน์ บุญจันทร์. (2552). ระบบเกษตรและสภาพการเลี้ยงโคเนื้อของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อพื้นเมืองและโคเนื้อลูกผสม อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ณฤทธิ์ ไทยบุรี, สุนีย์ ตรีเมธี, ประจักษ์ เทพคุณ และสมนึก ลิ้มเจริญ. (2563). การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนของการเลี้ยงโคเนื้อปล่อยฝูงและแบบขังคอกของเกษตรกรในจังหวัดนราธิวาส. วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์. 12(2): 277-288.
- ณัฐพันธุ์ กัญธิยะ. (2562). ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการผลิตโคเนื้อของเกษตรกรโครงการระบบการเกษตรแบบแปลงใหญ่โคเนื้อ กรณีศึกษาอำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน. รายงานการวิจัย. สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดน่าน.
- ทรงศักดิ์ เทพหนู. (2552). การศึกษาสภาพการเลี้ยงโคเนื้อของเกษตรกร ตำบลท่าเรือ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- ถาวร นิยมเลี้ยง และพรชัย เหลืองวาริ. (2559). การศึกษาสภาพการเลี้ยงโคเนื้อของเกษตรกรในจังหวัดจันทบุรี. **วารสารวิจัยรำไพพรรณี**. 10(3): 73-80.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2565). การศึกษาศักยภาพการผลิตและการตลาดโคเนื้อโคบาลบุรีรัมย์จังหวัดสระแก้ว. เอกสารวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร เลขที่ 107 สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สุรียพร แสงวงศ์, วีรณัฐ ทันนิต, จักรกฤษ วิชาพร และพยุงค์กต์ อินตะวิชา. (2563). การศึกษาสภาพการเลี้ยง การประเมินปัญหาและโอกาสในการผลิตโคเนื้อคุณภาพของเกษตรกรจังหวัดแพร่. **วารสารเกษตรพระจอมเกล้า**. 38(2): 254-262.
- Prapatigul, P., & Sreshthaputra, S. (2021). Technology transfer of beef cattle raising for productivity improvement based on intensive farming of beef cattle raising group in Pua District, Nan Province. **International Journal of Agricultural Technology**. 17(1): 305-316.
- Sodiq, A., Yuwono, P., Sumarmono, J., Santosa, S.A., Wakhidati, Y.N., Fauziyah, F.R., Rayhan, M., Sidhi, A.H., & Maulianto, A. (2019). Improving beef cattle production system for sustainable rural development in Central Java. **AIP Conference Proceeding**. 2094(1): 020028.